

HAKKINI HAKSIZLARA ANLAT!

Sümeyye ÖZDEMİR - EMO Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Yedek Üyesi
sumeyye.ozdemir@emo.org.tr

Yunan mitolojisindeki Sisyphus, sonsuza dek bir kayayı dağın zirvesine taşımaya mahkum edilir; tam zirveye ulaştığında kaya yeniden aşağı yuvarlanır. Bu ceza, insanın bitmeyen mücadelesinin simgesi haline gelir. Sisyphus efsanedir ama Yaşar Nezihe Bükülmez'in yaşamı bir belgesel.

"Ben sefalet tahtında şanlı bir hükümdarım" diyen şair; kayıplar, dışlanma, umutsuzluk ve dönemin kadınlara çizdiği sınırlar arasındaki sonsuz çabasıyla yaşamını sürdürmeye çalışıp; her düşüşten sonra yeniden ayağa kalkmıştır. Sisyphus'tan farklı olarak Yaşar Nezihe; kalemini ve yaşamını emekçilerin, kadınların ve toplumun görünmeyen kesimlerinin sesi olma çabasıyla birleştirmiştir. Bu nedenle Yaşar Nezihe'nin yaşamı, yalnızca bireysel bir acının değil; dayanmanın ve var olma mücadelesinin şiirsel bir anlatıdır.

Duygularıyla, hicranyla, yaşamıyla direnişin simgesi Yaşar Nezihe; 1880'lerde dünyaya gelen bu hassas ruh, çağdaşları arasında en kötü ekonomik şartlarda yaşamış, annesini kardeşlerini kaybetmiş, babası okula gitmesine karşı olduğu için gizlice tarlalardan topladığı papatyaları aktara satarak yalnızca bir sene okula gidebilmiş, dayak yemiş, okula gittiği için evden kovulmuş, üç kez evlenmiş, aldatılmış, hiç birisinde kısa süreli bile olsa mutluluğu tatmamış, iki çocuğunu kötü beslenmeden dolayı kaybetmiştir.

Kendi kendine öğrenerek, yaşadıklarını ve duygularını üç dilde şiire dönüştürür. Henüz 15 yaşında yayınlacağı ilk şiirini; ataerkil baskıların hüküm sürdüğü, bir kadının adıyla var olmasının bile zor olduğu bir dönemde, ancak bir erkek isminin ardına saklamak zorunda kalır. Kendisinden 27 yaş büyük ilk eşi, "Zeliha" adını beğenmeyip onu "Nezihe" olarak yeniden adlandırır. Bu yalnızca bir isim değişikliği değil, kadının kimliğinin erkek otoritesi tarafından şekillendirildiği zalim düzenin yansımasıdır. Nazım Hikmet'in "ablam" diye bahsettiği emekçi kadın şair, geçimini İstiklal madalyası kurdelelerini dikerek sağlar. Bunu hissederek yaptığını, çünkü Kurtuluş Savaşı'nda okuma yazma bilmeyen kadınların cepheye giden çocuklarına mektuplarını yazdığını söyleyerek; bu emeği hem duygusal hem de toplumsal bir sorumluluk olarak tanımlar. Savaşın ortasında kendi şiir kitaplarını

çıkartır. Genellikle eğitilmiş erkekler tarafından ürünler verilmiş olan divan edebiyatında eser veren bilinen az sayıdaki kadın edebiyatçıdan biridir. 1913'te yayımlanan *Bir Deste Menekşe* ve 1924'te yayımlanan *Feryatlarım* adlı eserleriyle, yoksulluk, emek sömürsü ve toplumsal eşitsizlikleri bireysel bir hayat hikâyesinin ötesine taşıyarak dönemin sosyal gerçekliğini görünür kılmıştır. Şiirleri *Aydınlık*, *Kadınlar Dünyası*, *Hanımlara Mahsus Gazete* ve *Terakki* gibi dönemin önemli yayın organlarında yer almış; baş şairlik yapmıştır.

1915 yılında *Kadınlar Dünyası* dergisinin kapağında yer alan peçesiz fotoğrafı büyük yankı uyandırır. Derginin başlattığı bu görünür- lük mücadelesinde ilk gönüllülerden biri de Nezihe Hanım'ın bu fotoğrafı "müstehecenlik" olarak damgalanır. Tüm bu baskılara rağmen Nezihe, üretmeye ve görünür olmaya devam eder; 1919 yılında Almanya'da "gelecek vadeden şairler" listesine girer.

1923'te *Aydınlık*'ta yayımlanan "1 MAYIS" şiiriyle işçi hareketine edebi düzeyde destek veren ilk kadın şairlerden biri olarak anılır. Türkiye işçi sınıfı tarihinin erken dönem kadın şairlerinden Yaşar Nezihe, "Ey işçi..." diye başlayan dizelerinde emeğin sömürsünü anlatırken yalnızca bir sınıfı değil, bütün bir hayatı görünür kılarak, işçi sınıfı mücadelesini ve kadın emeğini şiire taşıyan öncü isimlerden olur.

1 Mayıs 1924'te, yalnızca meydanlarda yükselen sloganların değil; görünmeyen emeğin, bastırılmış kadın seslerinin ve yüzyılların adaletsizliğinin de hatırlandığı bir günde, İstanbul'da işçiler bayramlarını kutlarken tutuklananlar arasındadır. Bu tutuklamanın, onun kadın kimliği nedeniyle özellikle hedef alınmasının bir yansıması olduğunu dile getirir.

Yaşar Nezihe'nin yaşamı bizlere: Emeğin sadece bir üretim olmadığını; haksızlıkla adaletsizlikle, yok sayılmayla verilen bir hayatta kalma mücadelesi olduğunu hatırlatır. Onun dizelerinde yankılanan feryat, bugün hala birçok kadının yaşamda karşılaştığı eşitsizliklerin tarihsel bir devamıdır. Eşitsizlik sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve cinsiyet temellidir. Direniş yalnızca bir gün değil; bir hatırlayış ve bir devam edıştır.

Nezihe Hanım bizlere; direnişi ve bu kadar acı içerisinde çok başarılı bir yaşam sürülebileceğinin örneğini bıraktı. "Hakkını haksızlıklara anlat" diyen Yaşar, yaşamı boyunca bunu yaptı. Kendisine doğrultulan haksızlıkları alıp bir bir şiiir silahına döndürdü. Örselendi, yıprandı ama vazgeçmedi. Belki de hala fisildadığı budur kadınlara;

Hak verilmez, alınır. Ve o hak, ancak birlikte kazanılır.

Geçmişin bu güçlü sesini selamlarken; kendi sözümüzü de verme sorumluluğunu taşıyoruz. Şiddet dilinin, ayrımcılığın ve görünmezliğin karşısında; eşit, adil bir yaşamın kayalarını tekrar tekrar yılmadan yukarı taşıyacağız.

Yaşar Nezihe'nin sesiyle, kadınların emeğiyle, dayanışmayla...

"Ey işçi...

Bugün hür yaşamak hakkı seninken
Patronlar o hakkı senin almışlar elinden.
Sa'yınla edersin de "tufeyli"leri zengin
kalbinde niçin yok ona karşı yine bir kin?
Rahat yaşıyor, işçi onun emrine münkâd;
lakin seni fakr etmede günden güne berbâd.
Zenginlere pay verme, yazıktır emeğinden.
Azm et de esaret bağı kopsun bileğinden.
Sen boynunu kaldır ki onun boynu bükülsün.
Bir parça da evlatlarının çehresi gülsün.

Ey işçi...

Mayıs birde bu birleşme gününde
Bişüphe bugün kalmadı bir mani önünde...
Baştanbaşa işte koca dünya hareketsiz;
yıllarca bu birlikte devam eyleyiniz siz.
Patron da fakir işçilerin kadrini bilsin
ta'zim ile hürmetle sana başlar eğilsin.

Dün sen çalışırken bu cihan böyle değildi.
Bak fabrikalar uykuya dalmış gibi şimdi.
Herkes yaya kaldı, ne tren var, ne tramvay
Sen bunları hep kendin için şan-ü şeref say...
Birgün bırakınca işi halk şaşkına döndü.
Ses kalmadı, her vellele bir mum gibi söndü.
Sayende saadetlere mazhar beşeriyet;
Sen olmasan etmezdi teali medeniyet.

Boynundan esaret bağını parçala, kes, at!

Kuvvetedir hak, hakkını haksızlara anlat."